

У моєму житті не бракувало різних моментів. Інколи ми сварилися, інколи сперечалися, інколи я не погоджувався з його думкою: коли грав не я, а інші хлопці. Але згодом усе ж таки розумів і приймав причини такого рішення і завжди знаходив можливості для спілкування. Він ніколи не приховував незадоволення, наявне у тренерського штабу щодо мене, моїх дій або, можливо, моєї поведінки. Він завжди це озвучував, але робив так, щоб я вловив не емоцію, а сенс зауваження. За це йому величезне спасибі, оскільки будь-яка правильно висловлена критика, за умов розумного до неї ставлення, дає можливість покращити якість гри і стати більш корисним для команди, за яку граєш. Хороший тренер завжди надасть гравцеві можливість стати краще.

Увесь тренувальний процес будувався так, щоб ми відпрацьовували дії на футбольному полі у максимально наближених до ігрових ситуацій умовах. І в подальшому, коли виникали під час гри ті чи інші ситуації, ми вже знали, як будемо діяти. Довга флангова передача чи короткий простріл, удар зблизька або ж здалеку, закид у штрафний майданчик, і ти розумієш, що буде скидання м'яча... Ми відпрацьовували фактично все. Моменти, пов'язані зі швидкістю реакції, коли перед тобою перебуває багато гравців. Перешкоди, що виникають під час стандартних положень. Перераховувати можна безкінечно. І так само постійно працювали над психологічною стійкістю, оскільки під час гри від воротаря справді залежить дуже багато. Кожна його впевнена чи не впевнена дія впливає на психологічний стан команди. Ми працювали над тим, щоб воротар, навіть якщо припустився помилки, й надалі впевнено виконував свою роботу до кінця. Завдання воротаря — за жодних умов не доводити

команду до зневіри. Чи вдавалося так чинити? Інколи — вдавалося. Інколи — ні. Але усі ми люди, нам властиво помилятися. Не існує людини, яка не помиляється.

Окремим рядком варто згадати підготовку до чемпіонату світу 2006 року, незадовго до якого я зазнав перелому ключиці. Ми лишалися разом після тренувань, і він доклав максимум зусиль до того, щоб до чемпіонату мені вдалося відновитися якомога швидше, якісніше і проявити себе якнайкраще. Про чемпіонат ми ще поговоримо. Утім, безперечно, працювати під його орудою було цікаво, пізнавально, а особисто для мене — ще й украй результативно.

Із Юрієм Михайловичем Роменським ми більше працювали, коли він був тренером воротарів збірної. Стиль його роботи я б охарактеризував так: він намагався підвести гравця безпосередньо до гри. Якихось надзвичайних навантажень чи виснажливих тренувань під час наших зустрічей не було. Якщо лише не брати до уваги час підготовки до чемпіонату світу. Хоча саме той час був для мене специфічним, оскільки нашаровувалася отримана безпосередньо перед чемпіонатом травма і пов'язане із нею операційне втручання. Тому систему підготовки для мене розробив Михайлов. Значна частина роботи складалася з занять у тренажерній залі.

Юрій Михайлович мені цілком і сповна довіряв. Він знав, як я ставлюся до справи, і давав можливість самому вибудовувати тренувальний процес. Працювати з ним було дуже легко. І приємно.

Єдине, що, можливо, правильнішим було б, якби його участь у тренувальному процесі була дещо активнішою.

І найвеселіший з-поміж усіх тренерів воротарів, з якими мені випало працювати, — Віктор Вікторович Чанов.

Із ним було працювати легко й весело, невимушено, хоча подеколи, можливо, й занадто. Але той період я згадую з усмішкою. Було безліч жартів, цікавих історій. На тренування ми завжди виходили із величезним задоволенням, бо були певні, що сумувати не доведеться. Щодо безпосередньо методики його роботи, то вона мало чим різнилася від напрямку, якого дотримувався Юрій Михайлович Роменський.

Інша річ — Сергій Вікторович Краковський. Це був непростий період у моїй кар'єрі, про який далі розповім детальніше.

Зауважу лишень, що яким би не був твій тренер, ідеального тренера не існує. Ймовірно, кожному гравцеві здається, що ідеальний тренер — це той, який до нього гарно ставиться. Тому тренер ніколи не буде ідеальним для всіх, він може бути ідеальним для конкретного гравця.

Перед тренером завжди постає непросте завдання: із 25–30 гравців він має обрати 11, котрі гратимуть у стартовому складі, згодом потраплять у заявку на гру і, зрештою, вийдуть на поле. І решта, очевидно, будуть цим невдоволені. Адже кожен гравець вважає себе кращим за інших, а об'єктивно оцінити свої можливості вдається не всім.

Універсальний, хороший тренер — це тренер, якому вдається мотивувати кожного гравця окремо. Навіть того, який на цей момент не грає. Першочергове завдання тренера — зібрати колектив, який спільно працюватиме на результат. Об'єднати гравців навколо результату незважаючи на те, хто виходить на футбольне поле. Сильна команда завжди має дуже потужний резерв. Фактично, що сильнішими

є гравці у стартовому складі, то сильнішою буде команда. Гравці, здатні жертвувати собою та особистими амбіціями, досягають більшого. Відповідно, більшого досягає і команда, що складається саме з таких гравців.

Тренер розуміє, що потрібно зробити заради досягнення того чи іншого результату. І тренерська робота залежить безпосередньо від результату. Тому тренер думає не про те, як його сприйматимуть гравці, а про те, що треба робити, щоб вийти на потрібний результат. Хороший тренер намагається донести свої думки й плани до гравців. Гравці ж мають навчитися сприймати вимоги, які висуває їм тренер. Адже вони часто дивляться на життя виключно зі свого кутка футбольного поля, що завжди спричиняє конфлікт. Гравець може вважати, що тренер не ставить його у гру, тому що не любить, тому що упереджений і надає перевагу іншому гравцю. Однак тренер — сам собі не ворог. Він завжди буде думати про результат, бо від цього залежить його майбутнє. І якщо тренер із певних причин не довіряє гравцеві, варто обговорити це. Гадаю, що ідеальний тренер — той, який завжди спілкується із гравцями, знаходить можливості обговорити успішні й позитивні моменти, вказати на помилки, висловити об'єктивні претензії до якості гри. Водночас він має знайти здорову рівновагу у ставленні до всіх гравців, незважаючи на те, хто на сьогодні грає у стартовому складі, а хто — гравець резерву. Це досить складне поєднання.

Для мене взірцем тренера був і залишається Валерій Васильович Лобановський. Він досягав результату, а для будь-якого гравця перемога — понад усе. Але назвати Валерія Васильовича тренером, із яким комфортно працювалося, було б неправдою. Його методи і його тренування

були вкрай жорсткими. Ми жартували, що не вийти на футбольне поле навіть у тренувальному процесі можливо лише, коли тобі ногу відірвало. У всіх інших випадках — виходиш і тренуєшся. Інших варіантів немає. Жоден гравець не міг уникнути чи ухилитися від тренувань. Якщо гравець захворів, а команда складала якісь тести, то по одужанні, замість інших тренувань чи відпочинку, він обов'язково долав увесь той комплекс вправ і завдань, який без нього пройшла команда.

Лобановський був спортивним тираном, але саме під його керівництвом команда давала результат. А прив'язка до результатів у спорті дуже сильна.

Пам'ятаю, як уже під керівництвом Валерія Георгійовича Газзаєва ми грали в Лізі чемпіонів. Тоді в нашій групі були «Барселона», «Інтер» і «Рубін». Я отримав травму і з «Інтером» не грав. Ми на виїзді зіграли внічию, 2:2, при тому, що легко могли виграти. А в Києві вели з рахунком 1:0, але на останніх хвилинах пропустили гол, побігли забивати і пропустили ще один. Із тієї групи вийшло дві команди — «Барселона» й «Інтер». За результатами цього турніру «Інтер» виграв у «Баварії» у фіналі Ліги чемпіонів. І це при тому, що ми «Інтеру» тоді нічим не поступалися. Жозе Моурінью після перемоги у Києві на одній передматчевій конференції у чемпіонаті Італії сказав: «Гравці мають розуміти, що будь-яка перемога — це не вершина. Треба йти від гри до гри. І найважливіша гра — гра наступна». Із цим неможливо не погодитися.

Валерій Васильович завжди вказував на наявність стратегії турніру, але підкреслював, що нема потреби думати про стратегію турніру, адже треба грати кожну гру як фінал, як найважливішу.

«Любіть футбол у собі, а не себе у футболі», — любив він повторювати.

І знакове для мене: «Існують ігри, котрі виграє воротар».

«Ну и рожа у тебя, Ш...»

Був у моєму житті момент, коли я пошкодував, що вплутався у «цей ваш футбол».

1997 рік. Ми під керівництвом Валерія Васильовича Лобановського грали відбіркові матчі за вихід у Лігу чемпіонів.

Було два раунди. Про перший — нема що й згадувати. Грали з «Баррі Тауном» (Уельс), у першому матчі виграли із великим рахунком. У другій грі також усе склалося легко й невимушено. Без особливих зусиль ми подолали перший раунд і вийшли на більш титуловану команду — данський «Брондбю».

Перша гра з данцями була на виїзді. Матч у багатьох відношеннях виявився дуже складним: і чудова підтримка команди з боку вболівальників, і відмінна гра досить сильної команди.

Під час зустрічі ми забиваємо гол і ведемо перед. Але за деякий час одна з численних атак данців приносить плоди: нам забивають гол у відповідь. Рахунок зрівнюється 1:1. Перед самісінькою перервою нам вдається забити другий гол. Ми йдемо на перерву із рахунком 1:2.

А після перерви починається «найвеселіше». Триває атака супротивника, я стрибаю, як годиться воротарю, руками вперед і стелюся під ноги. Гравець команди суперника Йенсен Бьорн чи то не встиг перестрибнути, чи то не

захотів цього зробити (на ту мить мені здавалося, що він міг перестрибнути, а багаторазові перегляди епізоду в повторі лише підтвердили моє припущення), але він не прибрав ногу. Футбольне поле було досить м'яким, тож грав він у шестишипових бутсах. І ось двома цими шипами він побіжно зачіпає мені голову і розпанахує її у двох місцях — на скроні й на лобі. Сказати, що мені боліло, — це нічого не сказати. Неймовірний біль підсилювався емоціями. Коли, притиснувши до себе м'яч, я схопився руками за голову, а тоді відняв праву долоню, уся рукавичка була закривавлена. Хоч до крові я ставлюся спокійно, але радості це видовище мені не додало.

Лікарі вибігли на поле, намагаються зупинити кровотечу. Один бинт, другий, третій.

Кровотеча не припиняється. Починають говорити про необхідність заміни. Я заперечую, наполягаю на тому, що зможу дограти. Зрештою, завдяки досить тугій пов'язці, додатково зафіксованій пластиром, кровотечу вдається при зупинити, і я лишаюся на футбольному полі догравати матч.

Так склалося, що гравець, котрий травмував мене шипом, тоді ще й пробивав одинадцятиметровий. На наше щастя, не забив — влучив у поперечину. Ми виграли з рахунком 2:4.

Неможливо забути відчуття тієї гри: кожен удар серця відлунював пульсацією у скроні. Щоб зупинити кровотечу, пов'язку накладали якомога тугіше, і цей тупий пульсуючий, щосекундний біль у скроні (ніби хтось молотком по голові вистукує «тум-тум-тум») доводив мене до божевілля.

Коли пролунав фінальний свисток, я блискавично зірвав із себе цю пов'язку. Мене охопило таке полегшення, що жодними словами не передати. Уявіть, що людину, котру

щосекундно упродовж щонайменше хвилин тридцяти гамселили по голові молотком, позбавили цього набридливо-го періодичного постукування. Уявляєте?! Ні, не уявляєте. І чудово, що не уявляєте! Ці відчуття — якесь жахіття. Під кінець зустрічі я вже ні про яку гру не думав. Але, коли взявся, треба було довести до кінця.

Я зірвав пов'язку й одразу ж побачив лікаря: він мчав до мене щодуху і навіть погрожував кулаком: «Що ти робиш? Шовковський, що ти робиш?» А що ще я міг робити? Терпіти цей пекельний біль було понад силу. Гру завершено — і результативно. Можна зрештою і про себе подбати. Ось я і «подбав», а нашому лікарю, Володимирі Ігоревичу Малюті, цей вчинок видався найбільш безглуздим з-поміж усіх можливих. Якого він мені дав прочухана! Володимир Ігоревич миттєво наклав мені нову пов'язку. Уже більш щадну, не настільки тугу, хоча все ще досить щільну, бо треба було зупинити кровотечу. На нас чекав переліт до Києва, і я просто не уявляв собі масштабів ушкодження. Біль болем, але наскільки усе серйозно, не усвідомлював.

Одразу після гри ми полетіли в Київ. Поїхали в клініку Ярослава Володимировича Лінька, який усе зашив. Пам'ятаю, що нестерпно хотілося їсти, а їсти, оскільки жувальні м'язи перетинаються зі скронею, я не міг. Голод допікає. Водою не наїсися. Пригадую, заїхав у «Макдональдс», купив картоплю фрі й висмоктував із неї всі соки (виссати всі соки — доволі влучне формулювання). Мені здавалося, що я ніколи в житті більше не наїмся.

Тиждень по тому мала відбутися фінальна гра — збірна України грала в Києві зі збірною Албанії. Головним тренером національної збірної був Йозеф Сабо. А я — основним воротарем.

Через три дні після операції мене викликають у збірну. У мене на голові усе зашите й заклеєне. Утім, треба готуватися до гри. Тобто виходити на тренування й працювати. Ніхто не випустить на поле гравця, який змарнував час на лікарняному ліжку. Йозеф Йозефович Сабо не поступався: у пов'язці чи без неї йому потрібен саме я, тому він наполягає, щоб я вийшов на матч зі збірною Албанії. Що ж, потрібен так потрібен. І я (без перебільшення) у не зовсім адекватному стані — бо удар був досить потужним, мені наклали не один шов, і біль діяв добряче — маю якось готуватися до матчу. Можливо, для початку просто вийти й половити м'яч, щоб організм лишався у тонусі, не розгубив футбольний спортивний ритм і відповідне налаштування.

Розминка минула нормально й без пригод. Потім почали відпрацьовувати удари у ворота. Я спочатку стояв і дивився. А тренери кажуть: «Ми не силуємо тебе стрибати чи виконувати щось неймовірне, але тобі треба відчувти м'яч. Може, станеш у ворота?» І вони мають рацію: у різних турнірах грають різними м'ячами. Воротарю завжди дуже важливо відчувти, як м'яч летить, як відстрибує. Це запорука впевненої гри.

Я стаю у ворота. Один із перших ударів — і м'яч летить «саме в ціль»: у правий від мене кут, вдаряється об стійку воріт, відлітає і влучає мені прямо в голову — самісінько туди, де шви. Що ж, м'яч я «відчув» одразу, та ще й так, що мало не буде. Вже вкотре життя довело закон Мерфі: «Усе, що має піти не так, піде не так». Але чому саме в голову? Чому не в плече? Чому не в руку, шию, ногу чи ще кудись? Ні, треба було йому влучити у штангу, а від неї відлетіти прямо в голову. І не просто в голову, а саме туди, де було накладено шви.

Зрозуміло, що обурювався я довго й красномовно. Не буду цитувати у книжці мою палку щодо цього промову,

скажу лишень, що на вислови був щедрий. Зірвав із себе рукавички, жбурнув їх на футбольне поле і зі словами: «Як я люблю цей футбол і вас усіх разом із цим футболом, і гори усе синім полум'ям» розвернувся й пішов.

Пішов до нашого лікаря — змінювати пов'язку.

Ось так я потренувався.

Далі усе було гаразд. І я вийшов грати цей матч за збірну.

Хоча, як з'ясувалося, моїй нещасній голові цього було замало.

Граємо. Подача кутового. Я виходжу, кулаком вибиваю м'яч. І мені хтось чи то ліктем, чи то рукою, чи то головою вціляє в ліве око. У мене одразу набігає гуля-гематома. Її починають розбивати-роздушувати. Після цієї зустрічі я просто невимовно гарний: права частина голови — зелена й можна розгледіти шви, а ліве око — червоно-бузково-синє. Тієї хвилини я не те, що не любив футбол, я кляв ту мить, коли «сів за баранку цього пилососа».

Зі мною сталася істерика. Хоча усі наші реготали й згадували слова із відомої нашому поколінню стрічки: «Ну, и рожа у тебя, Шарапов!»

Як обдурити метал у плечі

Від самісінького початку, щойно національну збірну очолив Олег Володимирович Блохін, відчувалася особлива атмосфера. Для мене це яскравий приклад того, як багато важать гарні стосунки у самому колективі та між тренерським штабом і гравцями. Ми збиралися в збірну як на свято, незважаючи на те, що наші результати спочатку складно було назвати хорошими. За увесь підготовчий період, починаючи від

призначення і до старту відбіркового циклу, ми, здається, не виграли жодного матчу. Але при цьому «притиралися» один до одного, налаштовували роботу нашого єдиного командного організму. Не все складалося просто: були труднощі, не всі витримували, хтось відсіювався. Але зрештою лишилося «осердя», яке й давало лад непростим завданням упродовж усього відбіркового циклу.

Нарешті перша гра на виїзді. Збірна Данії. Сильний супротивник. Складна й напружена наша гра: ми переважно відбивалися, але нам вдалося встояти. Зіграли внічию, 1:1, тим самим поклали початок.

За кілька днів поїхали грати матч у Казахстан, де теж усе складалося не на нашу користь: ми дуже довго не могли забити. Потім забили і ми, забили і нам. Рахунок довго тримався 1:1, та наприкінці матчу ми все ж таки забили переможний гол і виграли 1:2. Саме ця гра дала нам упевненість у власних силах, і далі все пішло, як помащене.

Щоправда, після цієї зустрічі була гра внічию у Києві з греками, які, між іншим, 2004 року виграли чемпіонат Європи. У принципі, «нічийна» гра з греками — непоганий результат. Якщо не брати до уваги сценарій, за яким вона відбувалася. Упродовж останніх хвилин ми пропустили гол, який багато хто списав на мене: «Із такої великої відстані ти не маєш права пропускати». Хоча удар був добрячий.

Після цієї гри у нас були перемоги зі збірними Грузії, Туреччини, Албанії, Данії. І, нарешті, перемога в Греції, де ми не пропустили жодного м'яча. На той час це був рекорд для збірної команди України і для мене зокрема, оскільки я брав участь у всіх іграх того відбіркового туру.

У грі з грузинами, яка відбувалася при порожніх трибунах, ми зіграли внічию, 1:1, теж пропустивши на

останніх хвилинах. Але так склалося, що після нічиєї у матчі Туреччина — Греція ми автоматично вийшли, не чекаючи останніх матчів зі збірною Туреччини й Албанії, на чемпіонат світу.

Це був неймовірний успіх.

У стані ейфорії і очкування на чемпіонат світу, турнір, на який втрапити прагнуть усі і грати на якому — неабияка честь, ми пішли у відпустку.

По поверненні з відпустки, сповнені планів і мрій про чемпіонат світу у Німеччині, 17 січня 2006 року ми граємо в Еміратах товариський матч із командою ФК «Москва». І за три хвилини до завершення зустрічі гравець Роман Абрамов стрибає у мене прямою ногою і травмує. Я чудово розумію, що отримав серйозне ушкодження. Що саме ушкоджено і наскільки сильно, не знаю, але нестерпний біль не лишає сумнівів — травма серйозна.

На тому матчі був присутнім президент команди «Динамо Київ» Ігор Суркіс. Одрazu ж після гри його машиною ми поїхали до лікарні.

Я сидів на задньому сидінні і думав: невже увесь цей шлях я подолав даремно? Невже усі життєві обставини, котрі мені довелося пережити, не мали жодного сенсу? Невже тепер наша спільна мрія здійсниться без мене?

Мені аж дзвеніло в голові. Рій скажених і божевільних думок. Я їду й не розумію: що відбувається? Чому? Як бути? Усе руйнується. Я знову все втрачаю. Усе. Втрачаю сенс роботи. Мені видається, що я не машиною їду до лікарні, а ув'язнений у бочку, і разом із цією бочкою падаю в безодню. І щосекунди думки стають усе темнішими, щільнішими, густішими. Відчай заповнив собою увесь білий світ. Я повністю занурююся у темряву болю і своїх подальших перспектив.